

Una, dues... moltes?

Llengües inicials i transmissió lingüística a Catalunya

F. Xavier Vila

Professor titular de la Universitat de Barcelona
i membre de la xarxa CRUSCAT

Introducció

Les noves onades immigratòries dels darrers anys han trasbalsat un panorama demolingüístic que hom creia conèixer amb certa profunditat. En aquest article revisarem algunes de les principals tendències demolingüístiques que estan operant en aquests moments a Catalunya per tal d'entendre quina és la situació de les llengües al nostre país i quina pot ser-ne l'evolució en un futur immediat. Concretament, als pròxims apartats repassarem l'evolució de les llengües inicials de la població resident a Catalunya; l'evolució de les llengües inicials entre els autòctons; les dinàmiques de transmissió lingüística intergeneracional; l'evolució del coneixement del català, i algunes de les línies de futur que poden entreveure's en les dinàmiques de naixements dels darrers anys.

La major part de les dades que analitzarem en aquest treball provenen de l'*Estadística sobre els usos lingüístics a Catalunya 2003* (EULC 2003), una iniciativa de recerca sobre els usos integrada en el sistema d'estadístiques oficials de la Generalitat i que fou explotada al llarg dels anys 2004 i 2005 per un equip del qual formava part l'autor d'aquestes línies (Torres [coord.], 2005).

Les llengües inicials d'un país d'immigració

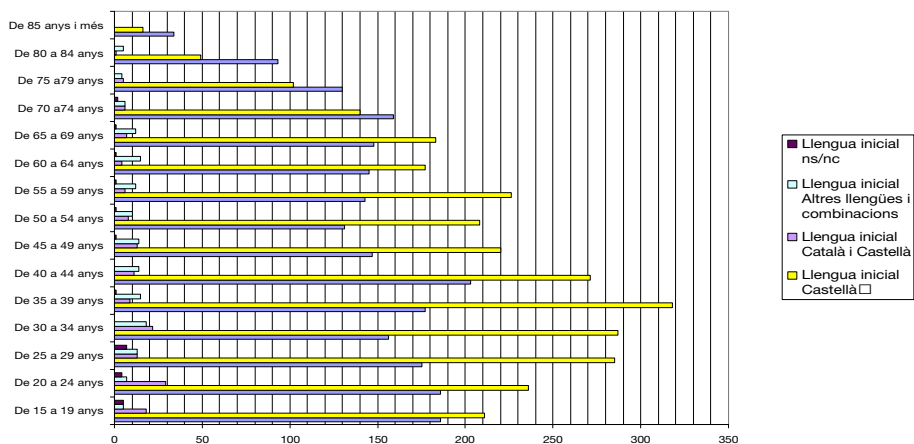
D'acord amb les dades de l'*Estadística sobre els usos lingüístics a Catalunya* (EULC 2003), la d'abast més gran feta fins ara al nostre país (Torres [coord.], 2005), el castellà és la llengua inicial, és a dir, la llengua apresada a casa de petit, amb els pares, de la majoria

de la població resident a Catalunya. Concretament, el castellà és la llengua inicial del 53,5 % d'aquesta població, mentre que el català ho és del 40,4 % i un 2,8 % es declara bilingüe inicial català-castellà. A la mateixa enquesta, un 3,3 % declara haver après en primer lloc una altra llengua o combinació de llengües, com ara català i francès o castellà i àrab (Fabà, 2005, p. 56).¹ En altres paraules, a Catalunya podem parlar de dos grans grups de llengua inicial o primera (catalanoparlants i castellanoparlants), d'un petit segment de bilingües inicials, intermedis entre els dos grups majoritaris, i de nombrosos grupets d'al·loglots sense prou entitat per a aparèixer per separat però prou rellevants en conjunt per a ser tinguts en compte.

Podem desglossar aquestes dades per franges d'edat, i el resultat és el que apareix al gràfic 1. En aquest gràfic s'hi veu com la configuració demolingüística que acabem de descriure es reproduceix al llarg de la major part de la piràmide d'edat. Hi ha, però, un matís important: entre les persones de més de seixanta-nou anys, els catalanoparlants són majoritaris.

GRÀFIC 1

Llengua inicial de la població a Catalunya. Xifres absolutes en milers. EULC 03

1. A causa de la metodologia, l'EULC 2003 no recollí adequadament la presència de les darreres immigracions, sobretot no hispanòfones, per la qual cosa les dades infravaloren en alguns punts —probablement en dos o tres— la presència de les llengües inicials altres que el català i el castellà a la societat catalana (Payrató i Vila, 2004; Torres, 2005a).

De fet, el gràfic anterior permet una perspectiva evolutiva de la llengua inicial dels residents a Catalunya. Al gràfic s'hi constata que la diferència entre catalanoparlants i castellanoparlants inicials és lluny de ser estable. Aquesta diferència, que, com hem vist, és favorable primer per al català i per sota dels setanta passa a ser-ho per al castellà, creix a partir de les generacions més grans i assoleix el punt màxim entre els nascuts durant el tardofranquisme i la primera transició. Es tracta d'una evolució directament lligada a l'arribada a Catalunya de centenars de milers d'immigrants hispanòfons al llarg del segle XX, amb unes taxes de natalitat considerablement més altes que les de la població autòctona. Ara bé, a partir de l'estancament de la immigració a mitjan anys setanta, i amb la igualació progressiva de les taxes de natalitat i la barreja amb la població d'origen autòcton, la diferència entre el castellà i el català com a llengua inicial dels residents a Catalunya s'ha anat reduint fins al punt que, entre els més joves, els contingents de parlants inicials de castellà i de català quasi s'han igualat (Torres, 2005b).

El gràfic també permet una lectura de grups lingüístics més menuts. D'una banda, el pes dels bilingües familiars català-castellà és superior entre les generacions més joves, segurament com a conseqüència del procés d'ascens i d'integració social i geogràfica dels descendents de les immigracions del segle XX en el si de la comunitat d'acollida. En canvi, aquesta tendència no s'observa, si més no amb claredat, en el grup de les altres llengües i combinacions de llengües. De fet, en la franja d'edat més baixa (de quinze a dinou anys) els resultats d'aquest subgrup són inferiors als de les cohorts superiors. Les raons per a aquesta evolució poden ser diverses, però probablement es poden sintetitzar en dues de principals. En primer lloc, cal tenir present que els iniciadors dels processos migratoris són, per definició, persones en edat de treballar i, per tant, més aviat majors d'edat. I, en segon lloc, cal tenir molt present que les taxes de reproducció de les llengües immigrades sovint són limitades. Encara que en referir-se a les grans immigracions del segle passat hom tendeixi a evocar les onades murcianes, andaluses i extremenyas, cal recordar que en les immigracions espanyoles hi hagué contingents considerables de persones provinents de territoris amb llengües pròpies altres que el castellà, sobretot de Galícia.² Ara bé, la majoria d'aquests al·loglots inicials avui se situen en franges d'edat adultes i grans, i no han transmès la llengua als fills. Així, dels quaranta-vuit parlants de gallec seleccionats

2. De fet, els gallecs, amb els arabòfons i els amazigòfons, formen una de les tres minories lingüístiques principals de Catalunya, per bé que siguin molt menys visibles i molt més envellits que els altres dos grups.

aleatòriament en la mostra de l'EULC 2003, només dos van declarar parlar en gallec als fills, cinc deien que hi parlaven en castellà i una altra llengua (presumiblement el gallec) i dos més en castellà, gallec i català. En altres mots, només un migrat 19 % dels gallecs, el col·lectiu al·loglot més important a Catalunya fins fa molt pocs anys, traspasa la llengua inicial als fills,³ sola o acompanyada, contra un 58 % que parla en castellà als fills i un 21 % en català.⁴ Així, els al·loglots detectats en les generacions més joves no són autòctons, sinó essencialment persones nascudes fora de Catalunya.

Les llengües inicials dels nats a Catalunya

El cas dels gallecs a Catalunya ens duu naturalment a plantejar-nos quin és el comportament demolingüístic de la població nascuda en aquest territori. De fet, un dels elements centrals per a entendre l'evolució demolingüística d'una societat és distingir adequadament les tendències que es registren entre les persones nascudes i socialitzades al mateix territori i les que són conseqüència dels fluxos de població, tant positius com negatius. Per a il·lustrar-la podem servir-nos del gràfic 2.

La primera de les constatacions que permet fer el gràfic podria semblar una mera curiositat històrica, però no ho és en absolut, i té a veure amb la posició del català com a única llengua inicial dels autòctons fins a dates molt properes. De fet, tot fa pensar que Catalunya ha estat un país etnolingüísticament homogeni fins a començament del segle XX, abans de les grans immigracions contemporànies (Cabrè, 1999). Com a mínim, no gaire més heterogeni que Castella o Andalusia. Les persones nascudes a Catalunya han estat, de manera pràcticament general, catalanoparlants inicials, i un cop expulsats els arabòfons que podien romandre al país després de la conquesta cristiana de l'edat mitjana, els parlants d'altres llengües només han constituït uns percentatges molt minsos de la població total, normalment forasters que semblen haver-se assimilat totalment, fins al punt que no han quedat bosses de parlants inicials de cap altra llengua. Aquesta dada és tan contundent i incontrovertible que encara la reflecteixen les enquestes fetes després de l'any 2000, com és l'EULC 2003. N'hi ha prou de donar un cop d'ull a les primeres barres del gràfic 2, on hi ha

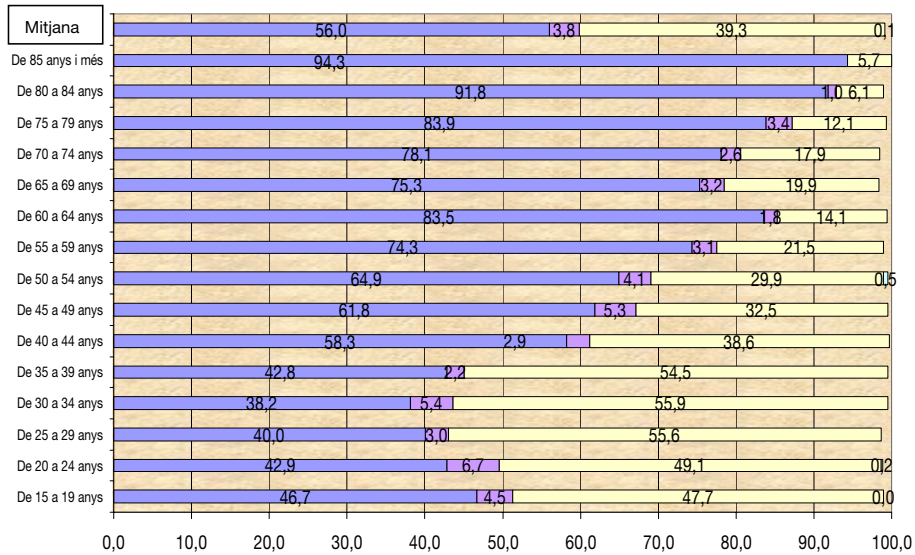
3. Dels quals no sabem, a més, si viuen a Catalunya o si van restar o retornar a Galícia, és clar.

4. La qual cosa no impedeix que un percentatge d'aquests fills de gallecs hagi après més o menys aquest idioma en les estades amb familiars a Galícia o, fins i tot, en cursos específics en centres gallecs. De tota manera, ja no es tracta de la llengua inicial.

distribuïdes, segons la llengua inicial, les persones de més edat nascudes a Catalunya, per a comprovar que els castellanoparlants inicials nascuts a Catalunya són pocs: menys del 6 % entre els més grans de vuitanta-cinc anys; si a més es té en compte que pràcticament el 80 % dels nats a Catalunya no catalanoparlants ni bilingües de setanta-cinc o més anys eren fills de pares nascuts fora de Catalunya,⁵ és a dir, que són *segones generacions*, s'entén fins a quin punt la presència de castellanoparlants inicials nascuts a Catalunya és un fenomen històricament recent, lligat amb les immigracions del segle passat.⁶ Una dada, segurament més transcendent del que alguns voldrien admetre, per a entendre el funcionament de les llengües al llarg del segle.

GRÀFIC 2

Llengua inicial dels nats a Catalunya segons grups d'edat quinquennal. Percentatges. Font: EULC 03

5. Tots dos progenitors de fora: 62 %; un de nascut a fora, l'altre a Catalunya: 17 %.

6. Entenc que aquesta afirmació —que la llengua inicial i, per extensió, l'única llengua quotidiana de la immensa majoria de la població de Catalunya fins al segle XX ha estat el català— no hauria de ser més que una constatació objectivament trivial en referència al nostre passat. Malauradament, hi ha com a mínim dues grans línies de discurs publicat que, a còpia de repetir-se, arriben de vegades a ocultar-ne l'evidència. La primera d'aquestes línies deriva de la retòrica renaixentista. De tant insistir en el tòpic —no per inexacte menys repetit— que durant la decadència el català havia quedat «reclòs en l'àmbit familiar», hom ha acabat generant una imatge fictícia de la societat catalana, com si aquesta, pel

La segona constatació del gràfic té a veure, com no podia ser altrament, amb el fenomen sociolingüístic principal del segle passat: l'aparició d'un col·lectiu creixent de persones nascudes a Catalunya que tenen el castellà com a llengua inicial. Igual com al primer gràfic, hom percep en el segon un procés pel qual el castellà passa de ser pràcticament negligible com a llengua inicial dels autòctons a ser la llengua inicial més freqüent en les generacions del tardofranquisme i principi de la transició. A partir d'aleshores, pràcticament s'equiparen en efectius com a conseqüència de la reducció del diferencial natalici.

Ara bé, a diferència d'allò que s'esdevé amb la llengua inicial dels residents a Catalunya, a hores d'ara el català continua essent la llengua àmpliament majoritària dels nats a Catalunya, si més no si tenim en compte la població de quinze i més anys. Aquesta posició es deu en bona part al predomini del català en les generacions de més edat, però no pas de manera exclusiva. En termes diacrònics, el català va perdre la condició de llengua inicial majoritària entre els nascuts a mitjan anys seixanta, com a conseqüència de no adoptar el català com a llengua amb els fills per part de les grans onades immigratòries dels anys cinquanta i seixanta. Ara bé, igual com vèiem amb el conjunt de la població, d'ençà de mitjan anys setanta es detecta una recuperació del pes del català que fa que, vint anys després, els catalanoparlants i castellano-parlants inicials estiguessin quasi igualats pel que fa als nascuts a Catalunya. Una tendència que, segons fan pensar alguns indicis, es degué mantenir com a mínim durant una dècada més.

El gràfic 2 confirma igualment les dades exposades a l'apartat anterior en relació

mer fet de la unió dinàstica o de l'annexió *de facto* a Castella el 1714, hagués passat a funcionar en l'idioma de la cort en pràcticament tots els àmbits de la vida social, amb l'única excepció d'algunes expansions sentimentals i casolanes. La segona de les línies discursives que enterboleixen una comprensió adequada de la història lingüística catalana és la generada pel nacionalisme espanyol de matriu castellana. Al llarg de les darreres dues dècades, i en un exemple paradigmàtic de la reconstrucció selectiva del passat que practiquen els nacionalismes denunciada per Eric Hobsbawm i Benedict Anderson, diversos autors com el finat Juan Ramón Lodares (2000) o Miquel Porta Perales s'han aplicat a elaborar un relat de la història lingüística de Catalunya que encaixés millor amb la reivindicació del castellà com a «llengua pròpia» present històricament al país en termes quasi d'igualtat amb el català, una relat que el mateix Porta Perales ha sintetitzat darrerament a («Nuestro castellano de siempre» *ABC* 25/VIII/2006; podeu llegir l'article a diverses pàgines d'activisme etnolingüístic, com ara http://nacionalismo.blogs.com/byebyespain/2006/08/la_lengua_del_o.html. No cal dir que la realitat demolingüística exposada resulta molt aclaridora de la manca de fonament d'aquestes pretensions, perquè deixa fora de dubte que el castellà ha estat fins al segle xx una llengua demogràficament irrellevant a Catalunya.

amb la manca de vitalitat de les llengües *altres* immigrades al llarg del segle XX. D'acord amb les dades exposades, les llengües *altres* que el català i el castellà que arriben al llarg del segle XX no es reproduïen en les generacions de nats a Catalunya, si més no fins als anys noranta. Certament, el cas dels gallecs es pot considerar en certa manera particular, ja que es tracta d'una llengua fortament minoritzada que rep una fortíssima pressió substitutòria, ja al país d'origen, precisament, cap al castellà. Però el cert és que aquestes llengües quasi no tenen presència com a llengua inicial dels nats a Catalunya.

Les dinàmiques de transmissió intergeneracional de les llengües

La reproducció intergeneracional d'una llengua fora de la societat d'origen requereix una sèrie de condicions aparentment difícils d'assolir. En termes generals, cal l'existència d'una comunitat prou nombrosa i ben cohesionada, la construcció d'uns límits intergrupals difícils de franquejar i un fort compromís amb la llengua per part dels parlants. Aquestes condicions només semblen donar-se quan la percepció de rendibilitat supera de llarg els costos de la reproducció, i tot fa pensar que cap de les llengües *altres* no ha reeixit fins ara a construir-les a Catalunya. La qual cosa, d'altra banda, no resulta cap novetat, atès que la reproducció intergeneracional del multilingüisme derivat de la immigració en societats postindustrials és més l'excepció que la norma.

Sigui com sigui, la comparació entre les llengües inicials dels nats a Catalunya i dels residents en aquest país ens porta cap a l'anàlisi dels fluxos i les transferències entre subgrups lingüístics pel que fa a la transmissió lingüística intergeneracional. Això és precisament el que intentem reflectir al gràfic 3.

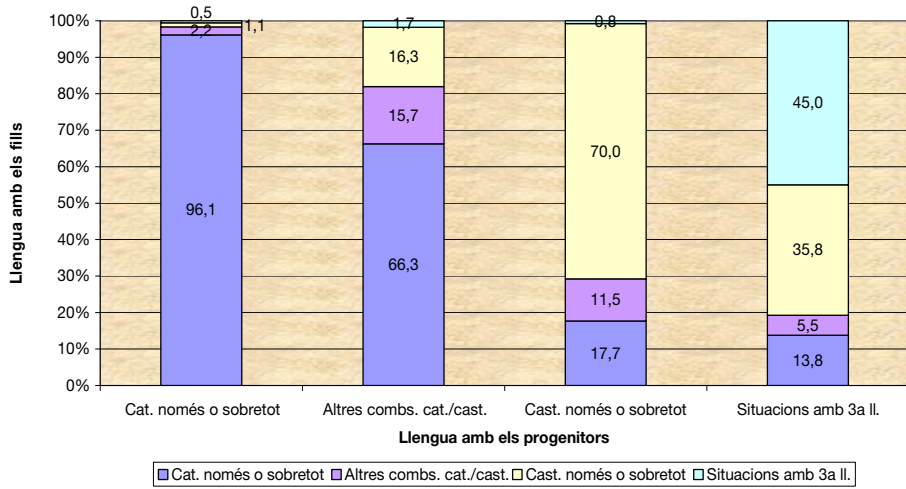
D'acord amb les dades de l'EULC 2003, podem distingir tres línies de comportament en la transmissió lingüística intergeneracional:

— Pel que fa als dos grups quantitativament més importants (catalanoparlants i castellanoparlants), hi ha una tendència majoritària a transmetre al fill la llengua inicial pròpia. Ara bé, es detecta una diferència significativa entre tots dos: les persones de llengua inicial catalana diuen que transmeten el català als fills de manera gairebé categòrica; en canvi, un percentatge significatiu de castellanoparlants declara transmetre el català als fills, sol (17,7 %) o acompanyat del castellà (11,5 %).

— En segon lloc, els bilingües inicials català-castellà es decanten majoritàriament pel català a l'hora de parlar amb els fills (66,3 %).

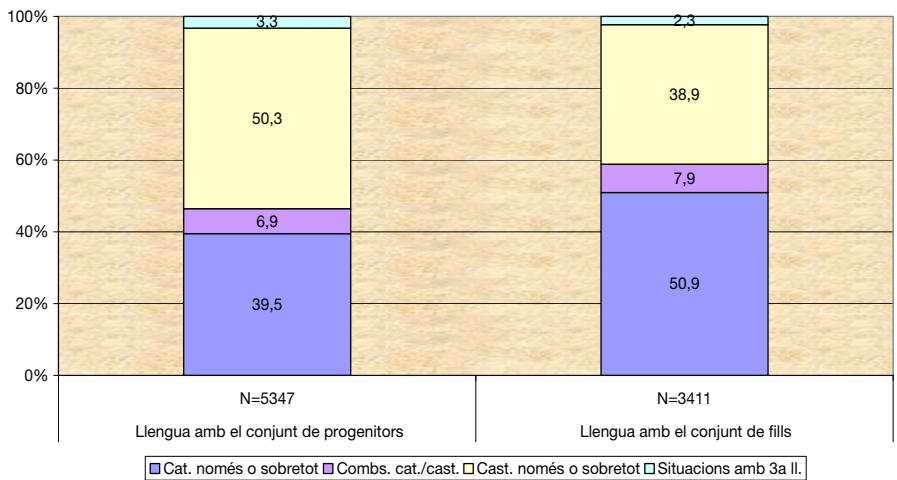
GRÀFIC 3

Població de Catalunya. Llengua amb el conjunt dels fills segons la llengua emprada amb el conjunt dels progenitors. 2003

GRÀFIC 4

Població de Catalunya. Llengua amb el conjunt dels progenitors i el conjunt dels fills. 2003

— Finalment, tal com hem vist anteriorment amb el cas del gallec, les persones amb una llengua inicial altra que el català, el castellà o el català-castellà tenen comportaments heterogenis, però *a)* no transmeten majoritàriament la llengua inicial, *i b)*, en termes generals, tendeixen a transmetre més el castellà (sol o acompanyat) que el català.

La suma dels comportaments descrits es tradueix en una dinàmica doble, que no deixa de ser complexa: d'una banda, el català no sols reté les noves generacions, sinó que fins i tot atreu contingents provinents sobretot dels bilingües, els castellanoparlants, i, en força menor part, els altres; d'una altra, el castellà *s'interposa* poderosament entre les llengües altres i el català, i acreix els efectius amb fills d'al·loglots. Presos en conjunt, els comportaments descrits tenen una repercussió moderadament positiva per a la llengua catalana. Així, tal com vèiem anteriorment, la llengua inicial —normalment coincident amb la parlada amb els progenitors— dels residents a Catalunya és majoritàriament el castellà; en canvi, la llengua més triada per a parlar amb els fills és el català (vegeu el gràfic 4).

Val a dir que aquesta evolució favorable per al català no és privativa de la transmissió intergeneracional. De fet, l'anàlisi del que hom denomina *llengua d'identificació*, és a dir, la llengua declarada per l'enquestat a la pregunta «Quina és la seva llengua?», mostra uns fluxos entre grups similars als detectats.⁷ D'acord amb l'EULC 2003 (vegeu el gràfic 5), els parlants inicials de català s'identifiquen de manera quasi universal amb la llengua inicial (96,6 %); els bilingües català-castellà també fan del català la seva llengua (d'identificació) de manera majoritària (60,5 %); entre els castellanoparlants inicials, la majoria (79,2 %) esmenten la llengua inicial com a llengua d'identificació; finalment, els altres tornen a mostrar un comportament heterogeni en què el castellà és l'opció lingüística *simple* prioritària.

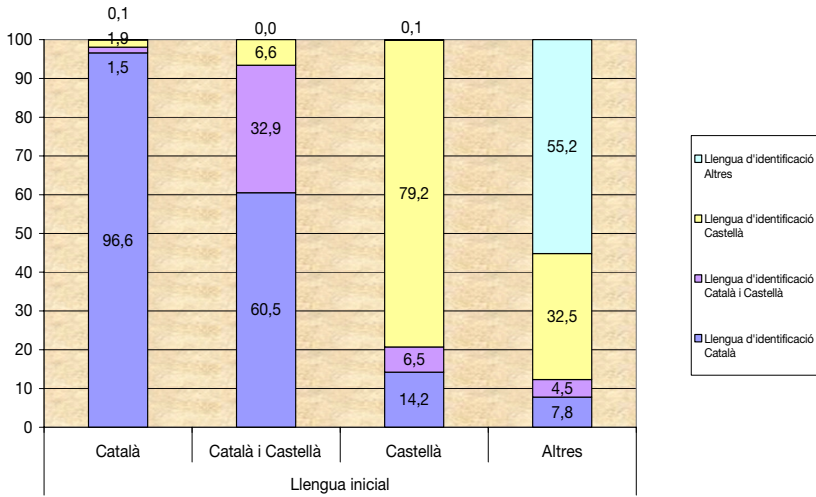
L'avenç, encara limitat, del coneixement del català

A Catalunya, és gairebé un lloc comú que el coneixement de la llengua catalana ha progressat de manera significativa durant les darreres dècades, sobretot si hom descompta dels càlculs la població immigrada recentment. El gràfic 6 sintetitza els re-

7. És obvi que no podem referir-nos a aquesta llengua com la *llengua pròpia*, ja que, a banda que el terme és fixat en la legislació vigent amb un sentit diferent (històric i col·lectiu, no pas sincrònic i individual) del que aquí ens interessa, la idea de propietat implica una consideració d'impropietat que no és gens clar que pugui derivar-se de la pregunta.

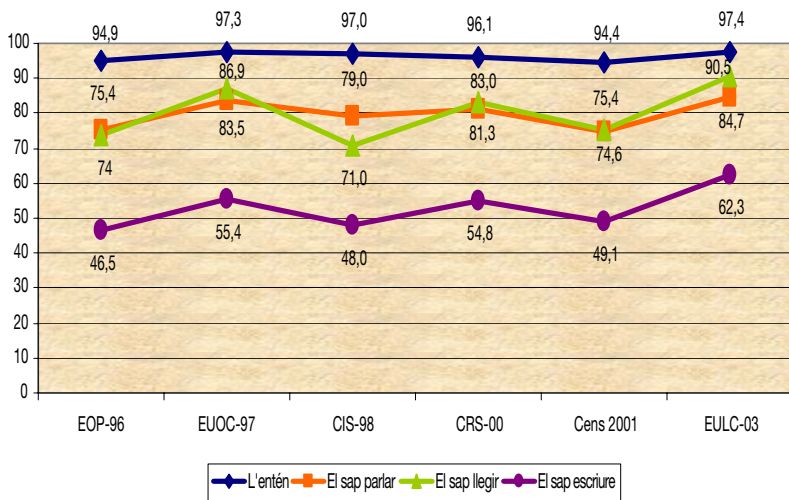
GRÀFIC 5

Llengua d'identificació de cada grup de llengua inicial. Percentatges. EULC 03

GRÀFIC 6

Coneixement de català entre la població jove i adulta. Catalunya (1996-2003). Percentatges

sultats d'un seguit d'enquestes recents. En termes generals, totes les enquestes assenyalen que gairebé tota la població diu que entén el català, més de tres quartes parts diu que el sap parlar i llegir, i prop de la meitat diu que el sap escriure.

Aquest avenç es deu a un cúmul de factors —més presència en àmbits formals, irrupció de mitjans de comunicació, consolidació d'una indústria editorial i cultural en català potent...—, però no hi ha dubte que té un motor bàsic: el model d'ensenyament que fa del català la llengua prioritària de docència. De fet, tot fa pensar que sense aquest model el nivell de català dels no catalanoparlants inicials cauria espectacularment, tal com passa a les Illes Balears i al País Valencià.

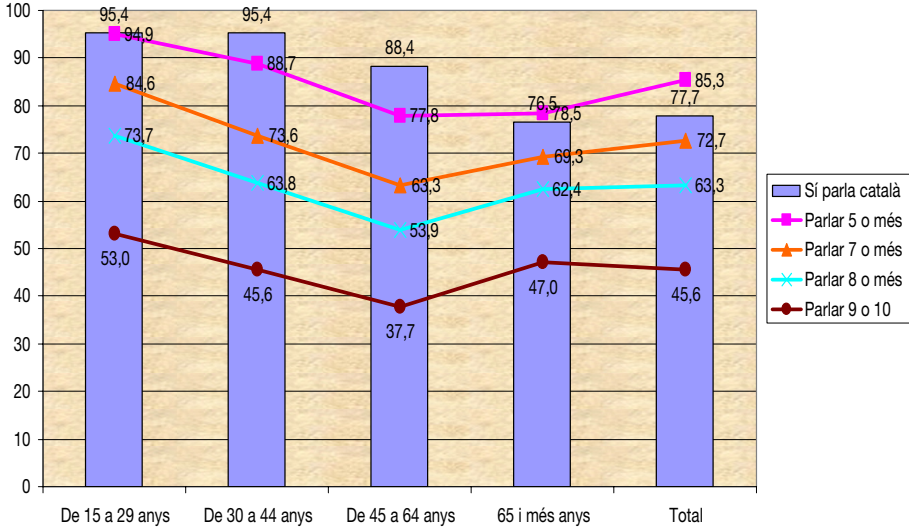
Ara bé, tot i que el progrés en relació amb trenta anys enrere sigui innegable en molts aspectes, hi ha molts indicis que fan pensar que està essent sobreestimat en alguns aspectes. És molt probable que el mesurament dicotòmic del coneixement de la llengua («sap parlar català» / «no sap parlar català») empenyi els parlants amb competències febles o intermèdies, que rarament o mai no usen aquest idioma però no el desconeixen absolutament, a declarar que el saben parlar. Així, les xifres optimistes de creixement de català estarien relativament inflades, perquè s'hi inclourien persones que, en termes pràctics, no han adquirit un nivell de fluïdesa i proficiència suficient (Vila, en preparació).

El gràfic 7 intenta visualitzar algun dels motius per a dubtar de la precisió del mesurament dicotòmic del coneixement del català (i de qualsevol altra llengua). Al gràfic s'hi superposen dos sistemes de mesurament: d'una banda, en columnes, hi ha els percentatges de persones que declararen que sí que sabien parlar català a l'EULC 2003. D'una altra, les línies mostren el percentatge de persones que es van autoatribuir un determinat nivell de coneixement de català en una escala de zero a deu, inclosa a la mateixa enquesta.

El gràfic mostra clarament com el mesurament escalar permet matisar considerablement el nivell i el ritme de creixement de les habilitats lingüístiques en català. De fet, a la vista de les dades és possible afirmar que, en termes generals, el nivell de català ha ascendit en les darreres generacions —cal recordar que entre els adults hi havia percentatges altíssims de persones amb coneixements molt baixos de català, com recorden les puntuacions del grup de quaranta-cinc a seixanta-quatre anys. Ara bé, el mesurament escalar permet constatar que el coneixement de català continua presentant insuficiències considerables, fins i tot, en les generacions més joves. N'hi ha prou de comprovar que un 15% de la cohort més jove s'autoatribueix un nivell de coneixement inferior a set, nivell que, a la pràctica, sembla correspondre a una competència intermèdia, escassament fluïda, en la llengua pròpia del país. Una competèn-

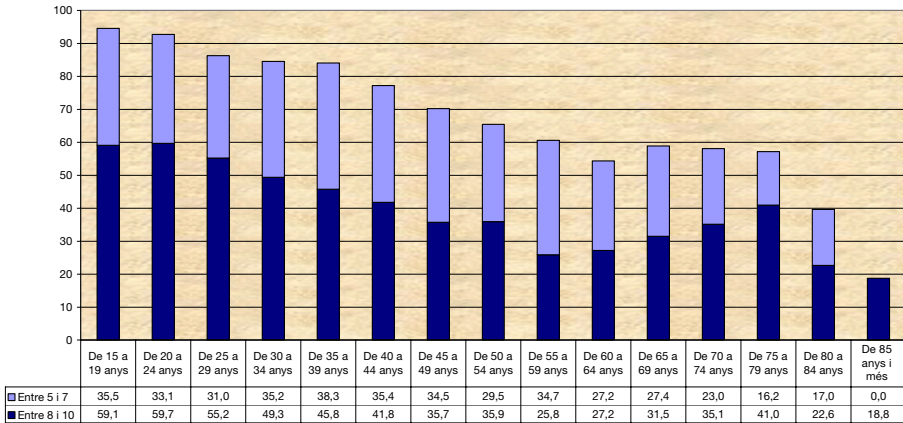
GRÀFIC 7

Coneixement de català per edats. Dicotòmic i percentatge de SÍ. EULC 03

GRÀFIC 8

Capacitat de parlar el català entre no catalanoparlants o bilingües català-castellà inicials i pes d'aquests sobre el seu grup d'edat. Catalunya 2003. Percentatges

cia que, atesa la bilingüització generalitzada de la població en castellà, reproduïx el monolingüisme hispanòfon *de facto*.

De fet, es mesurin com es mesurin, les dades de coneixement dels no catalanoparlants mostren febleses més que evidents. El gràfic 8 permet constatar que el mesurament escalar de la capacitat de parlar el català entre els no catalanoparlants i no bilingües català-castellà inicials indiquen que *a*) el coneixement de català creix en les generacions joves en relació amb les generacions més grans, i que *b*) percentatges amplíssims —més del 40 %— dels parlants no nadius del català tenen uns nivells de llengua intermedis o baixos. No és estrany, en aquest context, que no l'arribin a incorporar de manera efectiva en el comportament lingüístic actiu.

Algunes línies de futur

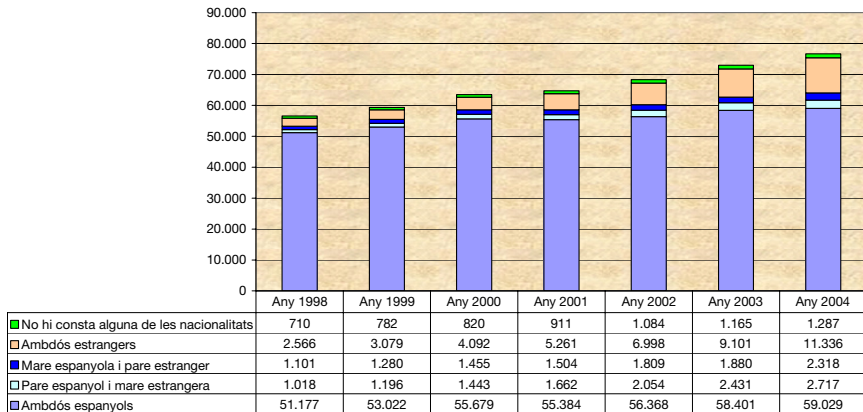
En ciències humanes i socials, la capacitat de predir el futur és, com a molt, limitada. Sigui per motius intrínsecs del comportament humà, sigui per mancances dels marcs teòrics disponibles, resulta aventurat de fer grans prediccions sobre com evolucionarà la situació demolingüística a Catalunya durant els pròxims anys. N'hi ha prou de pensar que no sabem quina serà l'evolució futura de la immigració, entre altres coses, perquè ignorem com evolucionaran algunes de les variables que la condicionen: Continuarà en expansió l'economia catalana? Es basarà en la construcció i el turisme i, per tant, en la captació de mà d'obra poc qualificada com fins ara? Esclatarà alguna crisi econòmica en algun país com la del *corralito* de l'Argentina de principi del 2000? S'aguditzarà la sequera al Sahel i agreujarà la situació dels països subsaharians? Són moltes les preguntes, moltes les respostes, i resulta agosarat mirar de respondre-les ara i aquí.

Ara bé, si el futur encara s'ha d'escriure, sí que hi ha algunes ratlles d'aquest futur sobre les quals podem tenir intuïcions més o menys fonamentades. És el cas, per exemple, de l'evolució de les llengües inicials entre els nascuts a Catalunya. El gràfic 9 mostra l'evolució, en xifres absolutes, de la natalitat a Catalunya al llarg dels darrers anys. Tal com s'hi pot apreciar, en termes generals, hi ha hagut un increment sostingut de la xifra de naixements, protagonitzat sobretot pels fills de progenitors estrangers, que han passat a representar prop d'un 15 % del total. Si a aquest hi sumem els fills de parelles de passaport mixt (espanyol i altre), les xifres se situen per sobre del 20 % i s'acosten al quart de la població nascuda a Catalunya. En altres paraules, i sense risc d'equivocar-nos fent prediccions, podem afirmar que la composi-

ció demolingüística de la població nascuda a Catalunya ja ha experimentat un canvi substancial que encara no es percep en les enquestes pel simple motiu que els protagonistes encara no són recollits pels procediments demoscòpics habituals.

GRÀFIC 9

Evolució dels naixements a Catalunya entre 1998 i 2004 segons nacionalitat. Dades absolutes

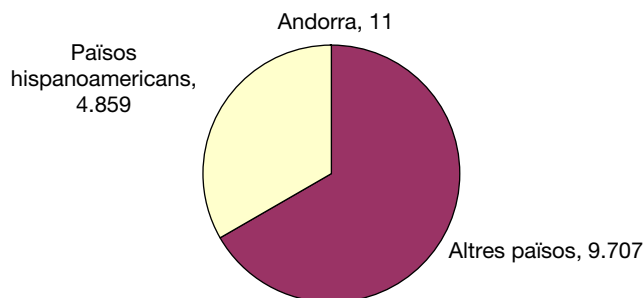
Les xifres exposades amaguen una heterogeneïtat molt considerable. D'una banda, no sabem el pes del català i el castellà entre els fills dels ciutadans espanyols. Hem vist anteriorment que la tendència en les noves generacions era a retallar la distància entre el català i el castellà, fins al punt que els contingents de llengua inicial pràcticament s'equiparaven entre els nats a Catalunya de quinze a dinou anys (no disposem encara de dades per als més joves). Que es podria haver produït una mena de *sorpasso* per part del català, o tal vegada les tendències han canviat durant els darrers lustres? No tenim dades per a pronunciar-nos en un sentit o en un altre.

D'altra banda, i encara en relació amb l'heterogeneïtat de les dades, el col·lectiu d'estrangers és molt divers internament, perquè cap grup no arriba ni tan sols a un 40 % del total de naixements. És més, n'hi ha prou de desglossar una mica aquestes xifres per a entreveure'n la complexitat que representen per a qualsevol projecció demolingüística (vegeu el gràfic 10).

La gran majoria de fills de mare estrangera no provenen de països catalanoparlants ni hispanoamericans, sinó de la resta del món. Així, el pas d'una Catalunya lingüísticament dual a una altra de més heterogènia, com a mínim en termes de llengua inicial, ja està en marxa; fins i tot sense tenir en compte els infants al·loglots

que immigraran en els pròxims anys, el canvi ja és de proporcions molt considerables.

GRÀFIC 10
Nombre de naixements a Catalunya segons la nacionalitat de la mare. Any 2004

Ara bé, quines són les proporcions d'aquest canvi? Podem projectar aquestes xifres en termes demolingüístics? És impensable fer una projecció directa d'aquestes dades, però podem mirar d'extreure alguna conclusió encreuant les dades sobre evolució de llengua inicial anteriorment exposades amb les tendències d'aparellament i natalitat dels diferents col·lectius implicats. Així, si donem un cop d'ull als grups de mares que van tenir més fills l'any 2004 a Catalunya (vegeu la taula 1), ràpidament constatem unes quantes dades rellevants per als nostres propòsits:

TAULA 1
Endogàmia dels col·lectius de dones amb més fills a Catalunya. Any 2004

País de la mare	Nombre de naixements	Pare del mateix estat	Pare de l'Estat espanyol
Romania	632	70,9	19,5
Colòmbia	691	52,1	31,0
Xina	770	92,7	5,3
Equador	1.872	74,0	13,4
Marroc	4.606	91,5	6,3
Espanya	62.110	95,0	95,0

Font: IDESCAT, elaboració nostra

En primer lloc, quatre dels cinc col·lectius de dones amb més naixements durant el 2004 tenen taxes d'endogàmia —mesurada aquí en termes d'aparellament amb pares del mateix estat— molt elevades i unes taxes d'aparellament amb autòctons baixes o molt baixes. Només les colombianes mostren un percentatge de parelles amb autòctons de més del 30 %. Fora d'aquest col·lectiu, doncs, les parelles amb catalanoparlants deuen ser reduïdes, per la qual cosa és difícil que es produeixi una tria significativa del català com a llengua parlada amb els fills.

En segon lloc, dos dels tres col·lectius amb més natalitat (les dones marroquines i xineses) mostren una altíssima endogàmia, quasi tanta com la de les dones amb pasaport espanyol residents a Catalunya. El cas de les romaneses és similar, tot i que no tan exacerbada, amb un 19,5 % d'infants de parelles mixtes. Certament, aquesta endogàmia pot amagar diferències lingüístiques significatives d'origen, com ara en el cas de parelles entre arabòfons i amazigòfons o de parelles entre parlants de llengües xineses diferents. En tots els casos, però, i atès el desconeixement de català i de castellà en el moment d'arribada a Catalunya, és raonable pensar que la majoria de les parelles d'aquests tres orígens deuen adoptar d'entrada alguna de les llengües d'origen més que no pas el castellà o, encara menys, el català, amb els fills.

En tercer lloc, i pel que fa a equatorianes i colombianes, és raonable suposar que deuen transmetre el castellà com a llengua inicial als fills, en percentatges aclaparadors en les parelles del mateix estat, amb altres llatinoamericans, a castellanoparlants i, fins i tot, a catalanoparlants.

D'altra banda, i a part del nombre total d'integrants de cada colònia estrangera, és important de tenir en compte que hi ha determinades variables que condicionen la formació de les parelles mixtes. Limitant-nos a les dones que tingueren fills l'any 2004, la taula 2 palesa que els col·lectius més proclius a aparellar-se amb ciutadans espanyols són els provinents d'alguns països occidentals i llatinoamericans que tenen relativament pocs compatriotes a Catalunya, la qual cosa suggereix que en bona part es podria tractar de parelles establertes en els països d'origen. Per contra, els col·lectius més reticents a aparellar-se amb locals —o a tenir-hi fills, en qualsevol cas— són les dones de països africans i asiàtics.

Comptat i debatut, en vista de les dades exposades i a manca de dades més fiables, podem plantejar com a raonable que com a mínim la meitat dels fills de progenitors estrangers nascuts a Catalunya durant els darrers anys —entre un 6 % i un 7 % dels infants— tindran com a llengua inicial a la llar un idioma diferent del català o el castellà. Les noves llengües inicials significatives entre nats a Catalunya seran, en aquests moments, bàsicament l'àrab marroquí i/o l'amazic, alguna llengua xinesa i el romanès.

TAULA 2

Nombre de naixements de mares estrangeres en funció de l'exogàmia amb ciutadans espanyols

País de la mare	Matrimonis amb espanyols	Nombre de naixements
Mali	0,0	49
No consta	0,0	10
Senegal	1,5	200
Bangla Desh	2,1	47
Algèria	4,5	133
Gàmbia	4,8	374
Xina	5,3	770
Armènia	5,4	37
Mauritània	5,6	18
Resta de l'Amèrica del Sud	5,6	54
[...]	[...]	[...]
Bèlgica	59,5	42
Austràlia	60,0	5
Suïssa	61,1	18
Cuba	62,0	142
Finlàndia	66,7	6
Mèxic	67,5	77
Estats Units	73,1	67
Grècia	80,0	5
Andorra	81,8	11
Espanya	95,0	62.110

L'altra meitat de fills d'estranger[s] es repartirà de manera variable entre diferents col·lectius. De manera destacada, hi haurà hispanòfons entre els fills dels hispanoamericans i d'aquests amb els ciutadans castellanoparlants. A més, en funció de les parelles mixtes, i tenint en compte l'alta taxa de retenció del català dels catalanoparlants i els bilingües català-castellà inicials, és segur que hi haurà un percentatge significatiu de nous bilingües o plurilingües català i/o castellà i/o altres llengües.

Totes aquestes xifres s'hauran de sumar, òbviament, a les dels nous immigrants que puguin arribar al país en els anys vinents.

Síntesi i consideracions finals

En aquest article hem revisat algunes de les tendències demolingüístiques principals vigents avui dia a Catalunya. En termes generals, i servint-nos de dades força recents, hem constatat que Catalunya va començar el segle xx essent una societat etnolingüísticament homogènia i catalanoparlant, però que les grans immigracions hi van aportar uns contingents molt importants de castellanoparlants que, en bona part, han transmès l'idioma d'origen als fills nascuts a la nova terra. Avui, el català és la llengua inicial majoritària. Ara bé, els fluxos demolingüístics fan que el català no sols retengui els fills dels parlants inicials, sinó que, fins i tot, n'atregui de manera significativa d'altres llengües, sobretot del castellà. Amb tot, aquest idioma constitueix la llengua més adoptada pels al·loglots en incorporar-se a la societat catalana, i sovint l'idioma transmès als fills és aquest. Finalment, hem constatat que les darreres onades immigratòries estan incrementant el nombre de parlants inicials d'altres llengües. Encara és massa d'hora per a poder saber quin serà el pes d'aquestes noves llengües inicials a Catalunya, però les dades corresponents a la natalitat dels estrangers fan pensar que la Catalunya dual està deixant pas a una societat amb força més pluralitat de llengües d'origen familiar.

Bibliografia esmentada

- CABRÉ, Anna (1999). *El sistema català de reproducció*. Barcelona: Proa.
- FABÀ, Albert (2005). «3. Llengua inicial i llengua d'identificació». A: TORRES, Joaquim [coord.] [et al.]. *Estadística sobre els usos lingüístics a Catalunya 2003: Llengua i societat a Cata-*

lunya en els inicis del segle XXI. Barcelona: Generalitat de Catalunya. Secretaria de Política Lingüística.

LODARES, Juan Ramón (2000). *El paraíso políglota*. Madrid: Taurus.

PAYRATÓ, Lluís; VILA I MORENO, F. Xavier (2004). «Les llengües a Catalunya: introducció i xifres bàsiques». A: PAYRATÓ, Lluís; VILA I MORENO, F. Xavier [ed.]. *Les llengües a Catalunya: Cicle Joan Coromines III*. Barcelona: Fundació Caixa de Sabadell.

TORRES, Joaquim [coord.] [et al.] (2005). *Estadística sobre els usos lingüístics a Catalunya 2003: Llengua i societat a Catalunya en els inicis del segle XXI*. Barcelona: Generalitat de Catalunya. Secretaria de Política Lingüística.

TORRES, Joaquim (2005a). «1. Introducció». A: TORRES, Joaquim [coord.] [et al.] (2005). *Estadística sobre els usos lingüístics a Catalunya 2003: Llengua i societat a Catalunya en els inicis del segle XXI*. Barcelona: Generalitat de Catalunya. Secretaria de Política Lingüística.

— (2005b). «4. Ús familiar i transmissió lingüística». A: TORRES, Joaquim [coord.] [et al.] (2005). *Estadística sobre els usos lingüístics a Catalunya 2003: Llengua i societat a Catalunya en els inicis del segle XXI*. Barcelona: Generalitat de Catalunya. Secretaria de Política Lingüística.

VILA I MORENO, F. Xavier. «Entre els coneixements, els usos i les representacions: possibilitats i límits de l'anàlisi». A: VILA I MORENO, F. Xavier [ed.]. *Actes de la Primera Jornada de Demolingüística de la Xarxa CRUSCAT*. Barcelona: Institut d'Estudis Catalans. [En preparació]